

Колокольчикова І.В. Місце та роль сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в розвитку міжнародної торгівлі. Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки. Вип. 92. – Харків: ХНТУСГ. – 2009. – 136 – 142 (0,4 д.а.) (Наукове фахове видання)

УДК : 631.115.8: 631.1

МІСЦЕ ТА РОЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ОБСЛУГОВУЮЧИХ КООПЕРАТИВІВ В РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ

Колокольчикова І.В.

к.е.н., доцент кафедри менеджменту і маркетингу,
Таврійський державний агротехнологічний університет

Постановка проблеми.

З урахуванням кризового стану аграрного сектору, невеликих розмірів господарств та недосконалої інфраструктури, вирішити питання виходу продукції селян на міжнародні ринки можливо за умов їх об'єднання з питань реалізації, укрупнення товарних партій продукції, тобто створення відповідних структур, якими на сьогодні можуть бути обслуговуючі кооперативи, а саме об'єднання товаровиробників з приводу переробної, збутової та інш. видів діяльності, і представлення ними конкурентоспроможної продукції як в національному просторі та за її межами. Таким чином це дає підстави стверджувати що розгляд питань місця та ролі сільськогосподарської обслуговуючої кооперації на міжнародному ринку сільськогосподарської продукції є актуальним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

На різних етапах розвитку кооперативного руху значну увагу йому приділяли вчені-економісти багатьох країн світу. Проблемою кооперації в минулому столітті серед зарубіжних вчених займалися такі відомі постаті як К. Маркс, Р. Оуен, Ш. Фур'є, Ф. Райфайзен, Ф. Лассаль та інш. Великий вклад у теоретичне осмислення і розвиток практичних форм здійснення кооперації в аграрній сфері внесли відомі вітчизняні вчені початку та середини ХХ століття М.І. Туган-Барановський, О.В. Чаянов, М.Д. Кондратьєв, В.Ф. Тотоміанц, А.Н. Анциферов, К.А. Пажитнов, С.Л. Маслов, А.Н. Челінцев, С.В. Бородаєвський, І. Витанович, М.В. Левитський, Б.М. Мартос та інші. Нині над проблемами кооперативного руху плідно працюють українські вчені П.Т. Саблук, В.Я. Месель-Веселяк, М.Й. Малік, В.В. Зіновчук, Г.В. Черевко, Л.В. Молдаван та інші.

В умовах євро інтеграції деякі роботи стосуються міжнародних аспектів розвитку кооперації. Так, наукові роботи А.М. Волик присвячені аналізу розвитку постачальницько – збутових кооперативів в зарубіжних країнах [2, с.92]. Роботи В.Ю Бабаєва стосуються питань державного регулювання

розвитку обслуговуючої кооперації в аграрній сфері [1, с. 205 - 206]. В наукових працях Є.Б КІШ викладено авторський підхід щодо розвитку міждержавного та міжрегіонального рівнів співробітництва країн центральноєвропейського регіону та України[3, с.168 - 169].

Однак в цілому видно, що аспектам розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на міжнародному не приділено достатньої уваги ні в теоретичному ні в практичному плані.

Формування цілей статті.

В процесі дослідження питань кооперації та міжнародної євро інтеграції сформовано наступні цілі:

- дослідити питання міжнародної торгівлі та обслуговуючої кооперації як взаємопов'язаних складових країн з розвиненою економікою;
- оцінити масштаби розвитку кооперативів у сільському господарстві розвинутих зарубіжних країн;
- проаналізувати проблеми та ускладнення, які стримують вихід сільськогосподарської продукції України на міжнародні ринки;
- визначити місце та роль обслуговуючих кооперативів на ринку сільськогосподарської продукції;
- зробити висновок щодо перспектив розвитку обслуговуючої кооперації на селі з урахуванням розвитку законодавчої бази.

Виклад основного матеріалу дослідження.

В розвинутих країнах світу питання міжнародної торгівлі та обслуговуючої кооперації пов'язані безпосередньо. У ЄС сільськогосподарськими кооперативами вважаються добровільні об'єднання фермерів, об'єднаних для спільного виробництва сільськогосподарської продукції або для забезпечення економічних потреб ведення своїх господарств. Майже стовідсотковим охопленням сільських господарів протягом останніх 50 років характеризується кооперативний рух у Швеції, Данії, Норвегії, Фінляндії, Ісландії, Нідерландах. У Франції та Німеччині кооперативи об'єднують не менше 80% усіх сільськогосподарських підприємств. Невипадково найбільшого розповсюдження набули кооперативи саме з організації збуту сільськогосподарської продукції та її промислової переробки. Одночасно, як свідчить досвід США, країн Західної Європи, фермерські господарства не створюють кооперативів з виробництва сільськогосподарської продукції, вважаючи, що приватне господарювання в цій сфері діяльності є більш ефективним і самодостатнім для них [1, с.210].

Про масштаби розвитку кооперативів у сільському господарстві розвинутих зарубіжних країн свідчать такі дані. В США функціонує 3651 кооператив з обсягом бізнесу (товарообороту) понад 120млрд. доларів, ними отримано прибутку 1,7млрд. доларів. Кількість членів кооперативів становить 3353000, чисельність зайнятих у них працівників на постійній основі досягає 174 тис. осіб, а частково зайнятих - 92тис. Частка основних видів сільськогосподарської продукції, яка реалізована через кооперативи, становить: молока - 86%, зерна і насіння олійних культур – 40%, бавовни –

43%, фруктів та овочів – 19%, худоби і вовни - 14%. Частка ресурсів, закуплених через кооперативи, є також досить істотною і по окремих їх видах складає: добрив - 45%, пального - 50%, засобів захисту рослин – 34%, кормів – 21%, насіння - 10%. Багато сільськогосподарських кооперативів США є надзвичайно великими підприємствами.

У Данії, Фінляндії, Франції, Нідерландах, Швеції кооперативний сектор забезпечує 45 - 50% обсягу продукції харчової промисловості. У більшості європейських країн переробка молока майже цілком належить кооперативній галузі. Кооперативи мають значну частку в переробці м'яса (наприклад, у Скандинавії), зернових (Швеція, Нідерланди, Франція), овочів та фруктів (Данія, Нідерланди, Бельгія, Франція, Німеччина), виробництві цукру (Нідерланди), оливкової олії (Франція, Іспанія), спирту (Франція, Швеція) [3, с.92].

Розвиток обслуговуючої кооперації серед виробників агро продукції також має місце і в Україні, але цей розвиток йде дуже повільно. Так, аналізуючи данні про кількість суб'єктів господарювання в Мелітопольського району, по м. Запоріжжя та в цілому по Україні можна зазначити наступне. Станом на 2008р. в Мелітопольському районі функціонують 28 господарських товариств, 11 приватних та 4 державних підприємства, 72 фермерських господарства, 3 виробничих кооперативу та 2 підприємства інших форм власності (сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи).

На сьогодні, значною проблемою можна вважати те, що в Україні практично відсутня державна статистична звітність, яка б відображала розвиток обслуговуючої кооперації на селі. Єдине інформаційне джерело - оперативна звітність Міністерства аграрної політики - має досить істотні недоліки й грішить необ'єктивністю. Так, з неї не відомо, скільки сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів веде свою господарську діяльність на неприбутковій основі. Переважна більшість кооперативів, які називають себе обслуговуючими, практично ними не є, оскільки їх господарська діяльність підлягає під статус комерційних організацій [5, с.112].

Однак, розвиток обслуговуючої кооперації на селі вкрай необхідно. На сьогодні аграрний сектор посідає важливе місце в економіці України. Тут виробляється 18%ВВП, створюється 16% валової доданої вартості. І, найбільш цікавим є те, що це забезпечується в основному товаровиробниками середнього та малого бізнесу (сільськогосподарськими приватними, фермерськими та особистими селянськими господарствами). Тобто найбільшу питому вагу вітчизняної аграрної продукції виробляють дрібні товаровиробники.

В умовах євро інтеграції питання якості продукції а її конкурентоспроможності постають на перший план. І, тому, їх вирішення потребує першочергової уваги. В українському агробізнесі цих питань дуже багато, а саме [3, с.169]:

1. Обмеженість фінансовими, матеріальними, технологічними, інформаційними ресурсами, що призводить до низької якості продукції, зменшенню продуктивності, обсягів виробництва і продажу сільськогосподарської продукції.

2. Відсутність проведення цілеспрямованої роботи щодо впровадження науково обґрунтованих технологій утримання тварин, збалансованої годівлі, ветеринарного обслуговування. В результаті лише невеличка частина підприємств сертифіковане згідно міжнародних стандартів – 3% м'ясопереробних підприємств, 34,6% молокопереробних підприємств.

3. Неможливість підтвердження того факту, що вся вироблена сільськогосподарська продукція в Україні є органічної (відсутність коштів на проведення сертифікації).

4. Переважно низький рівень спеціалізації функціонуючих господарств – більшість вітчизняних сільськогосподарських підприємств займаються рослинництвом і тваринництвом, виробляючи при цьому 10 – 20 найменувань продукції. Навіть вузькоспеціалізовані господарства, де в структурі товарної продукції на один з видів припадає 75% і більше, виробляють ще до 10 видів продукції.

5. Нерозвиненість інфраструктури АПК, що призводить до значних втрат прибутку у зв'язку з збільшенням вартості виробництва продукції, додаткових витрат при транспортуванні, збереженні продукції та неповноцінному продажу (через посередницькі структури).

6. Невеликі партії товарної продукції, які не дають товаровиробникам отримувати високі прибутки та лобювати власні інтереси на різних рівнях держаного управління.

І це лише деякі проблеми, з якими стикаються підприємства середнього та малого бізнесу при виробництві та продажу своєї продукції. Одна, якщо розглянути процеси розвитку торгових відносин та розширення міжнародних ринків, тут є низка питань, які також потребують вирішення. Головне з них - невідповідність структури українського експорту попиту країн ЄС на сільськогосподарську продукції, тобто недостатня гармонізація вітчизняних стандартів якості з міжнародними (лише 52 українські стандарти гармонізовано з міжнародними).

Висновки.

Таким чином, для зміцнення економічних позицій товаровиробників аграрного сектору, сприяння виходу України на міжнародні ринки з власною сільською продукцією необхідно сприяти розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, які будуть займати гідне місце та відігравати роль «нульового каналу розподілу продукції» уникаючи тим самим послуги посередницьких структур).

Сприятиме цьому розвитку буде і відповідна законодавча база України, а саме: Закони України «Про державну підтримку сільського господарства» в Україні, «Про сільськогосподарську кооперацію», «Про Державний бюджет». Додатковою надією на посилення розвитку обслуговуючої кооперації є також розроблена та запропонована «Концепція Державної

цільової програми підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015р.», в якій пропонується шляхи розв'язання проблеми [7]:

Відповідні зміни і доповнення до законодавчої бази, які збільшують можливості розвитку обслуговуючої кооперації на селі, дадуть змогу розширити творчу ініціативу сільськогосподарських товаровиробників, створити сприятливі умови для їх розвитку в жорстких умовах ринкового середовища та сприятимуть виходу вітчизняної продукції на міжнародні ринки.

Тобто створення та успішне функціонування обслуговуючих кооперативів зі зберігання, транспортування, переробці і реалізації є одним з важливих напрямів розвитку агропромислового комплексу України в умовах вступу в СОТ, формою гарантування продовольчої безпеки, засобом конкурентоспроможного виходу на зовнішній продовольчий ринок.

Список літератури.

1. Бабаєв В.Ю. Забезпечення розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації як складової аграрних реформ / В.Ю. Бабаєв / Механізми ефективного розвитку економіки аграрної сфери АПК України: [Моногр.] / Л.М.Анічин, Г.О.Андрусенко, Г.І.Мостовий та ін.; За заг. ред. проф. Л.М.Анічина. – Х.: Вид-во ХарPI НАДУ „Магістр”, 2006. – С. 204-220.
2. Волик А.М. Можливості використання досвіду кооперації зарубіжних країн в Україні / А.М. Волик / Економіка АПК. - 1999. - №6- С. 91-95.
3. Кіш Є. Політика Євросоюзу щодо транскордонного співробітництва з Україною після розширення ЄС / Єва Кіш // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: історія. – 2008. – Випуск 20. – С. 168-172.
4. Концепція Державної цільової програми підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 року розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2009 р. N 184-р
5. Цимбал В.О., Державне регулювання податкових відносин сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів/ В.О. Цимбал / Журнал "Агрогляд", 2004р – Випуск 10. – С. 108-112.
6. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства» від 24 червня 2004р., Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» від 17 липня 1997 р.// Ліга: еліт Закон Соруґіng: ІАЦ «Ліга». – 1994 – 2009.

Досліджено питання міжнародної торгівлі та обслуговуючої кооперації як взаємопов'язаних складових країн з розвиненою економікою. Оцінено масштаби розвитку кооперативів у сільському господарстві розвинутих зарубіжних країн. Проаналізовано проблеми та ускладнення, які стримують вихід сільськогосподарської продукції України на міжнародні ринки. Визначено місце та роль обслуговуючих кооперативів на ринку сільськогосподарської продукції. Зроблено висновок щодо перспектив

розвитку обслуговуючої кооперації на селі з урахуванням змін та доповнень в законодавстві.

Questions of international trade and serving cooperation as the making countries with the developed economy are investigated. Scales of development of cooperative societies in agriculture of the developed foreign countries are estimated. Problems and complexities which constrain an exit of agricultural production of Ukraine on the international markets are analyzed. The place and a role of serving cooperative societies in the market of agricultural production are defined. It is drawn a conclusion on prospects of development of serving cooperation in village taking into account changes and additions in the legislation.